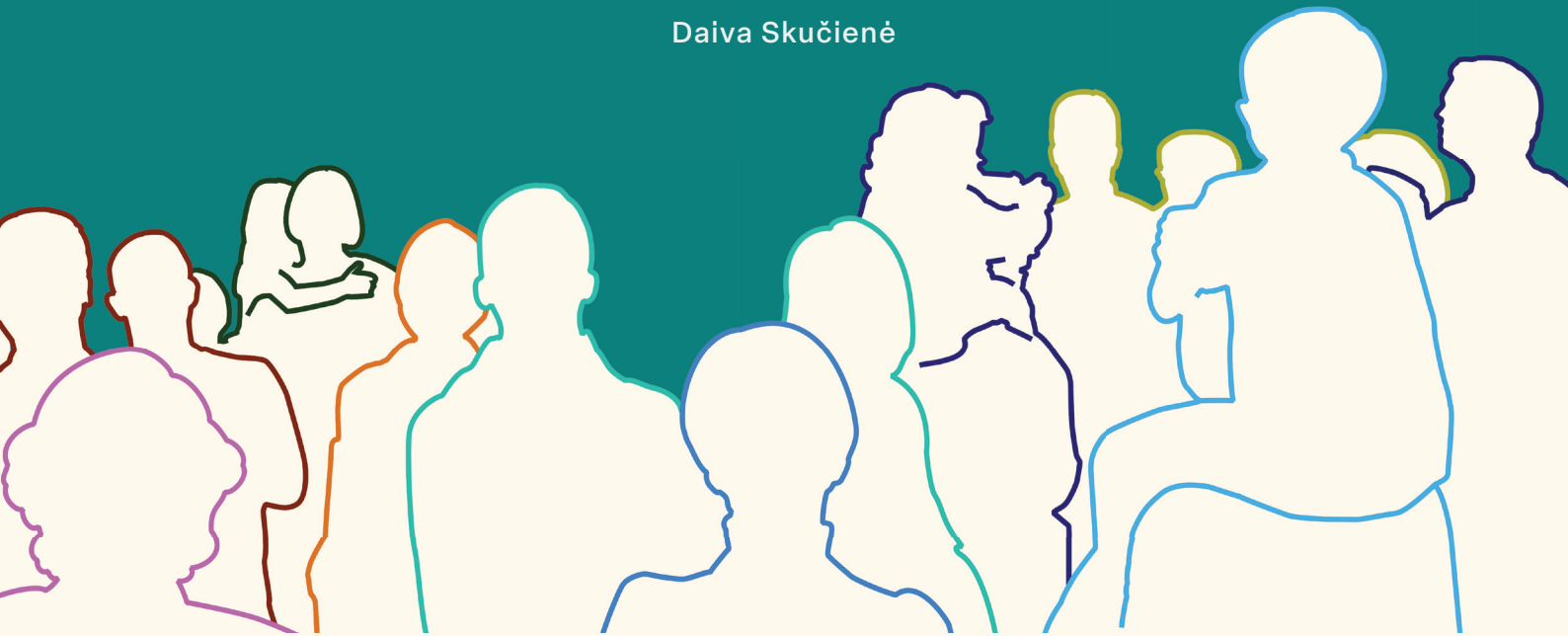

SOCIALIAI PAŽEIDŽIAMŲ GRUPIŲ atsparumas dezinformacijai ir priemonės jį didinti

Daiva Skučienė

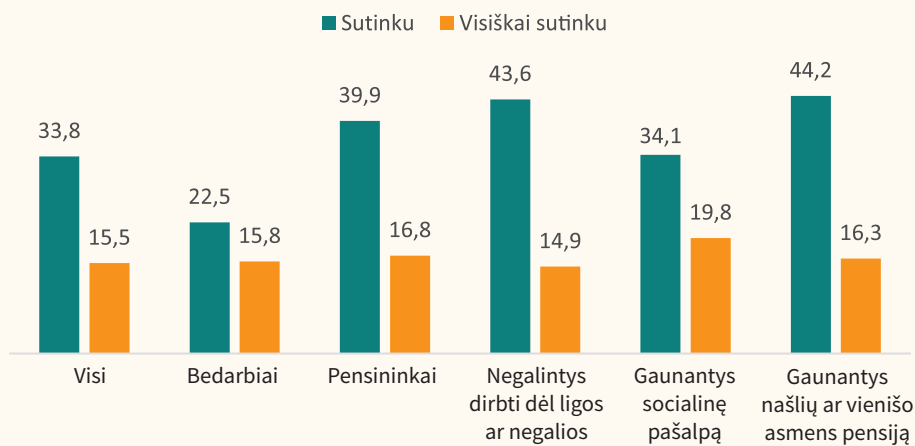

Parengta pagal projektą „Lietuvos socialinės ir gynybos politikų sankirtos: socialiai pažeidžiamų grupių atsparumas hibridinėms grėsmėms“, 2023–2026 m. finansuojamą Lietuvos mokslo tarybos, sutarties Nr. S-VIS-23-17

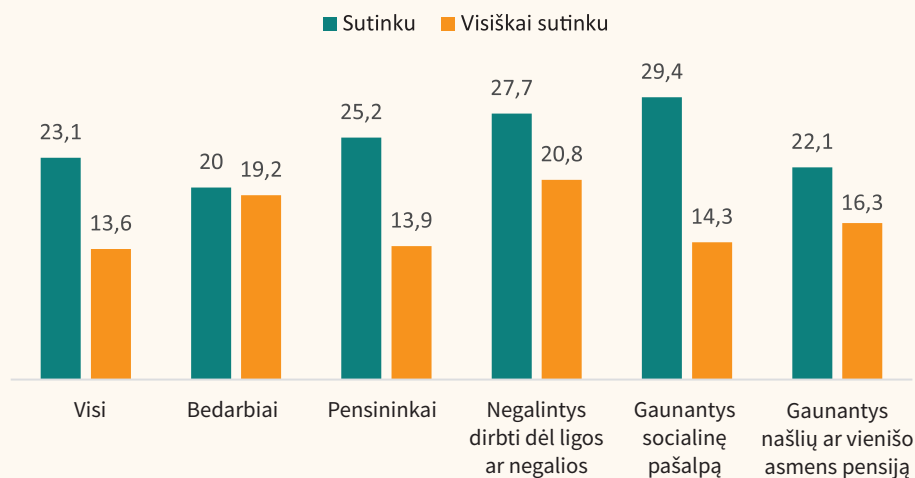
Apie projektą. Šio mokslinio projekto tikslas – nustatius Lietuvos socialiai pažeidžiamų grupių atsparumo hibridinėms grėsmėms lygį, pateikti suinteresuotoms Lietuvos Respublikos institucijoms visuomenės atsparumo hibridinėms grėsmėms politikos įgyvendinimo rekomendacijas. Atlikus Kremliaus propagandos naratyvų analizę, nustatytas socialiai pažeidžiamų grupių atsparumas šiems naratyvams. Įvertinus vyriausybinių ir nevyriausybinių institucijų, siekiančių didinti socialiai pažeidžiamų grupių atsparumą hibridinėms grėsmėms, veiklą, teikiamos rekomendacijos, skirtos visuomenės atsparumo hibridinėms grėsmėms socialinės ir gynybos politikų strategijoms suderinti.

Atsparumas dezinformacijai vertinamas pagal VU mokslininkų grupės parengtą metodologiją, UAB „Spinter tyrimai“ 2024 metų kovo 7 – balandžio 11 d. atliktos apklausos duomenis. Tyrime dalyvavo 18 metų ir vyresni šalies gyventojai. Respondentų pasiskirstymas atitinka visų šalies gyventojų pasiskirstymą pagal lytį, amžių, išsimokslinimą, socialinę padėtį, gyvenamąją vietą. Tyrimo imties struktūra užtikrino pakankamą pensinio amžiaus (64 m. +) respondentų skaičių, taip pat kitų socialiai pažeidžiamų grupių (socialinės pašalpos gavėjų, bedarbių, asmenų su negalia) respondentų skaičių. Tyrimo metu apklausti 2 026 respondentai. Tyrimo klausimų analizė orientuojasi į socialinės apsaugos sistemos ilgalaikės išmokos gavėjus (senatvės pensijų ar netekto darbingumo pensijų gavėjus) bei atsižvelgiama į tam tikrų grupių (bedarbių, socialinės pašalpos gavėjų, taip pat senatvės pensininkų ir netekto darbingumo pensininkų) skurdo lygį.

Atsparumui dezinformacijai vertinti buvo parinkti teiginiai, atkartojantys pagrindinius Kremliaus propagandos prieš Lietuvą naratyvus. Sutikimas arba visiškai sutikimas su šiais teiginiais mūsų tyrime vertinamas kaip žemas atsparumas dezinformacijai.

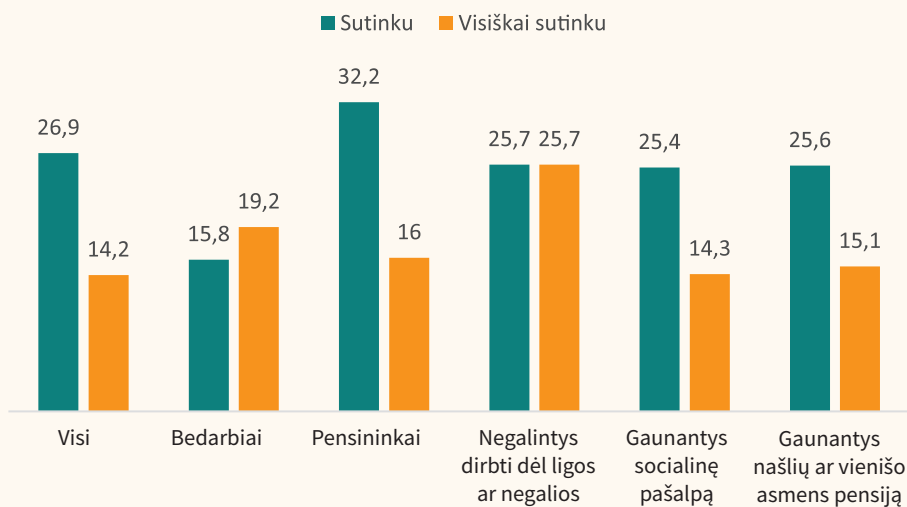
1 pav. Sutinkančių arba visiškai sutinkančių su teiginiu „Sankcijų taikymas Rusijai dėl agresijos prieš Ukrainą nepasiekė deklaruojamų tikslų ir pirmiausiai smogė Lietuvos gyventojams per kainų augimą“ dalis (%)

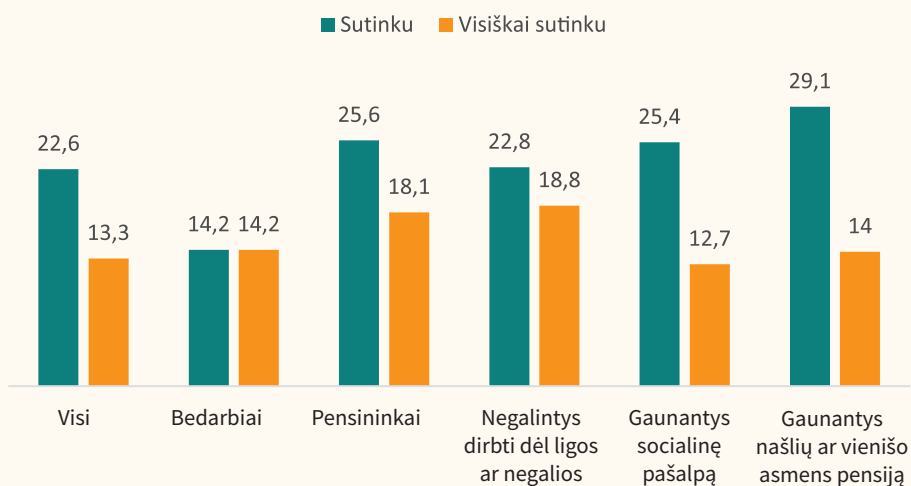
2 pav. Sutinkančių arba visiškai sutinkančių su teiginiu „Lietuvos politikai per daug rūpinasi Ukraina ir ignoruoja Lietuvos interesus“ dalis (%)

Reikia pažymėti, kad su teiginiu „Sankcijų taikymas Rusijai dėl agresijos prieš Ukrainą nepasiekė deklaruojamų tikslų ir pirmiausiai smogė Lietuvos gyventojams per kainų augimą“ sutinka arba visiškai sutinka beveik pusė šalies gyventojų (49,3 %), 56,7 % pensininkų, 58,5 % negalinčių dirbti dėl ligos ar negalios.

Su teiginiu „Lietuvos politikai per daug rūpinasi Ukraina ir ignoroja Lietuvos interesus“ sutinka arba visiškai sutinka 36,7 % gyventojų, 39,1 % pensininkų, 48,5 % negalinčių dirbti dėl ligos ar negalios ir 43,7 % gaunančių socialinę pašalpą.

3 pav. Sutinkančių arba visiškai sutinkančių su teiginiu „Lietuvos politikai gąsdina visuomenę Rusijos grėsme ir karu, kad nereikėtų spręsti problemų, susijusių su skurdo mažinimu“, dalis (%)

4 pav. Sutinkančių arba visiškai sutinkančių su teiginiu „Konfliktas su Kinija dėl Taivaniečių atstovybės kilo, nes Lietuvos politikai pakluso JAV interesams ir todėl žlugo Lietuvos verslai, prekyavę su Kinija“, dalis (%)

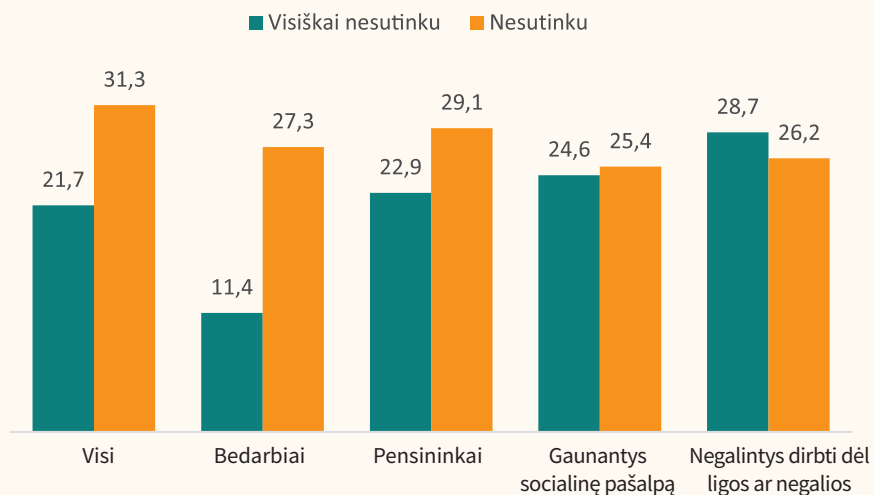
Su teiginiu „Lietuvos politikai gąsdina visuomenę Rusijos grėsme ir karu, kad nereikėtų spręsti problemų, susijusių su skurdo mažinimu“, sutinka arba visiškai sutinka 41,1 % šalies gyventojų, 48,2 % pensininkų, 51,4 % negalinčių dirbti dėl ligos ar negalios. Su teiginiu „Konfliktas su Kinija dėl Taivaniečių atstovybės kilo, nes Lietuvos politikai pakluso JAV interesams ir todėl žlugo Lietuvos verslai, prekyavę su Kinija“, sutinka ar visiškai sutinka 35,9 % šalies gyventojų, 43,7 % pensininkų, 41,6 % negalinčių dirbti dėl ligos ar negalios ir 38,1 % gaunančių socialinę pašalpą.

1 lentelė. Vidutinės statistinės asmens, sutinkančio su teiginiais, charakteristikos

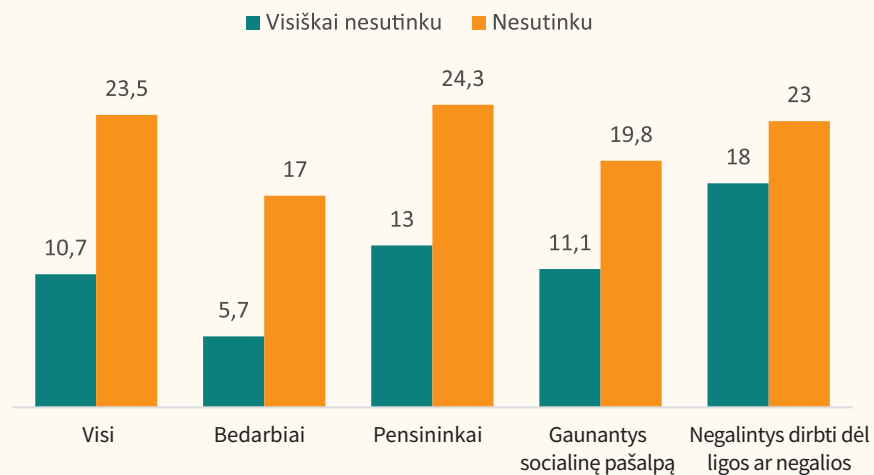
Amžius: 50–69 metų	(dominuojanti grupė apie 38,3 %)
Lytis: šiek tiek dažniau moteris	(apie 52 %)
Gimimo vieta: gimęs Lietuvoje	(apie 93,7 %)
Tautybė: lietuvis	(apie 83,7 %)
Gyvenamoji vieta:	
Didmiestis:	apie 38,8 %
Kaimas:	apie 35,5 %
Likusi dalis – rajonų centrai	
Išsilavinimas:	
Vidurinis arba žemesnis:	apie 46,6 %
Užimtumas:	
Samdomas darbuotojas:	apie 48,2 %
Pensininkas:	apie 33,2 %
Bedarbis:	apie 6 %
Pajamos:	
<600 €:	apie 33,2 %
iki 900 €:	apie 66,5 %
Šeiminis statusas ir būstas:	
Susituokę:	apie 57,1 %
Neturi vaikų:	apie 67,3 %
Būsto savininkai:	apie 64,5 %
Gyvenimo lygio vertinimas ir lūkesčiai dėl namų ūkio finansinės ateities:	
Gyvenimo lygis pablogėjo:	apie 47,5 %
Lūkesčiai dėl namų ūkio finansinės ateities – bus prasčiau:	apie 41,2 %

Apibendrinant reikia pažymėti, kad tai 50–69 metų moteris, gimusi Lietuvoje, lietuvių tautybės, gyvenanti didmiestyje arba kaime (panaši tikimybė). Ji turi vidurinį ar žemesnį išsilavinimą, dirba samdomą darbą arba yra pensininkė, bedarbė, gauna iki 900 € pajamų vienam namų ūkio nariui, yra susituokusi, neturi vaikų ir turi nuosavą būstą. Ji jaučia, kad gyvenimo lygis pablogėjo, ir tikisi, kad namų ūkio finansinė padėtis ateityje taip pat blogės.

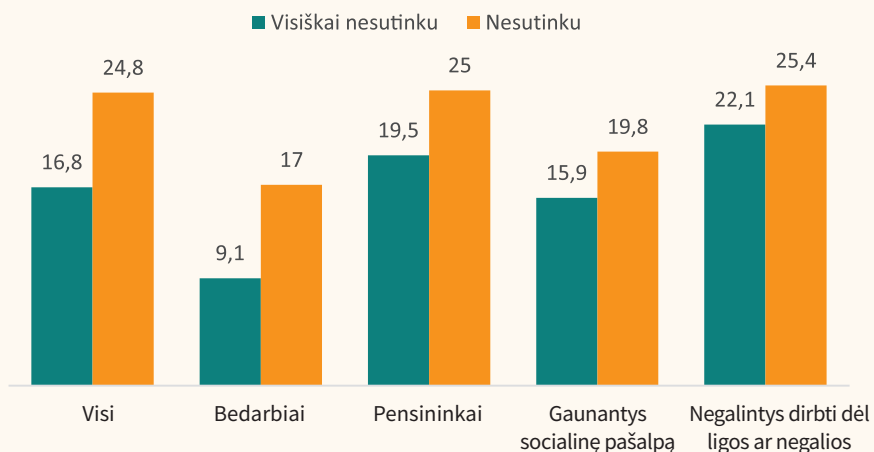
Pasitikėjimas Vyriausybe yra vienas iš veiksnių, kuris stiprina atsparumą dezinformacijai

5 pav. Visiškai nesutinkantys ar nesutinkantys su teiginiu „Lietuvos Vyriausybė gebės pasirūpinti visais gyventojais“, (%)

6 pav. Visiškai nesutinkantys ar nesutinkantys su teiginiu „Skubios pagalbos tarnybos (policija, greitoji medicinos pagalba ir kitos) gebės apsaugoti šalies gyventojus“, (%)

7 pav. Visiškai nesutinkantys ar nesutinkantys su teiginiu „Lietuvos sveikatos sistema gebės pasirūpinti gyventojais“, (%)

Su teiginiu „Lietuvos Vyriausybė gebės pasirūpinti visais gyventojais“ visiškai nesutinka arba nesutinka 53 % šalies gyventojų, bedarbių 38,7 %, pensininkų 52 %, gaunančių socialinę pašalpą 50 %, negalinčių dirbti dėl ligos ar negalios 54,9 %.

Nesutinkančių ar visiškai nesutinkančių su teiginiu „Skubios pagalbos tarnybos (policija, greitoji medicinos pagalba ir kitos) gebės apsaugoti šalies gyventojus“ buvo 34,2 % visų Lietuvos gyventojų. Bedarbių, nesutinkančių ar visiškai nesutinkančių su šiuo teiginiu, buvo 22,7 %, pensininkų, nesutinkančių ar visiškai nesutinkančių, buvo 37,3 %, gaunančių socialinę pašalpą 30,9 %, o negalinčių dirbti dėl ligos ar negalios 27 %.

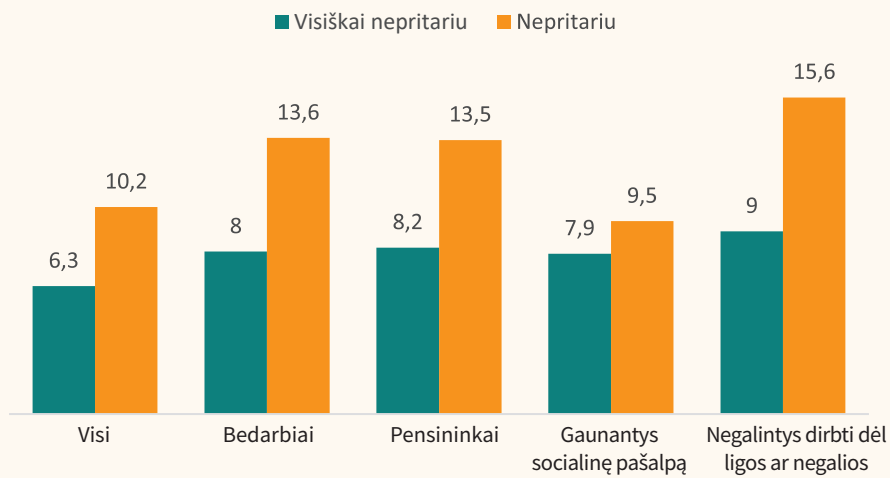
Nesutinkančių ar visiškai nesutinkančių su teiginiu „Lietuvos sveikatos sistema gebės pasirūpinti gyventojais“ buvo 41,6 % visų Lietuvos gyventojų. Bedarbių, nesutinkančių ar visiškai nesutinkančių su šiuo teiginiu, buvo 26,1 %, pensininkų 44,5 %, gaunančių socialinę pašalpą 35,7 %, o negalinčių dirbti dėl ligos ar negalios – 47,5 %.

2 lentelė. Vidutinės statistinės respondento, visiškai nesutinkančio su teiginiais 5, 6, 7 paveiksle, charakteristikos

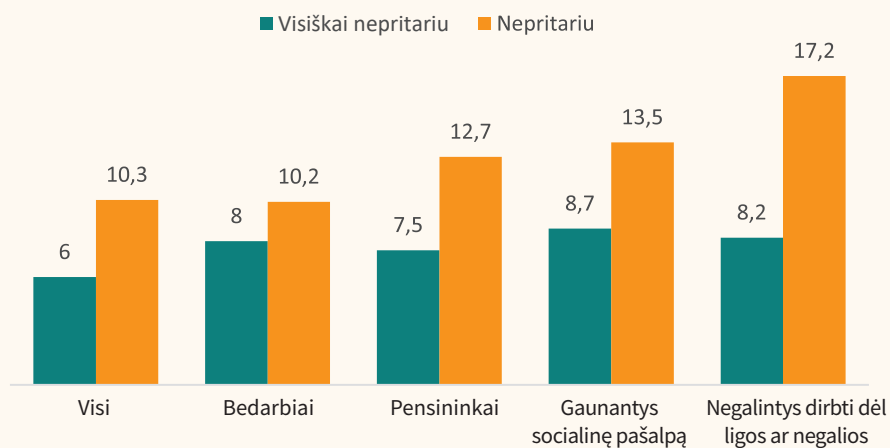
	Dalis (%)		Dalis (%)
Moterys	56,3	Pajamos <600 €	33,9
50–69 m.	35,6	Iki 700 €	49,3
Gimę Lietuvoje	94,1	Iki 900 €	65,4
Lietuviai	84,3	Iki 1100 €	80,6
Vidurinis ar žemesnis išsilavinimas	46,2	Pragyvenimo lygis – vidutinis	49,3
Samdomas darbas	49,8	Prastas	31,6
Pensininkai	35,2	Pragyvenimo lygis pablogėjo (12 mėn.)	40,1
Bedarbiai	4,7	Nepasikeitė	48,4
Negali dirbti dėl ligos ar negalios	6,0	Finansinė padėtis per 12 mėn. prastės	39,1
Neturi vaikų	68,4	Liks tokia pati	44,7
Susituokę	55,7	Finansinė padėtis per 5 m. prastės	43,0
Būsto savininkai	66,0	Liks tokia pati	29,4

Apibendrinant reikia pažymėti, kad vidutinis statistinis respondentas, visiškai nepasitikintis institucijų gebėjimu pasirūpinti gyventojais, yra moteris, 50–69 metų, gimusi Lietuvoje, gyvena ne didmiestyje (dažniau rajono centre ar kaime), turi vidurinį ar žemesnį išsilavinimą, dirba samdomą darbą arba yra pensininkė, bedarbė ar negalinti dirbti dėl ligos ar negalios, neturi vaikų, yra būsto savininkė, gyvena iš mažų ar žemesnių nei vidutinių pajamų, vertina savo pragyvenimo lygį kaip vidutinį ar prastą, jaučia, kad pragyvenimo lygis per pastaruosius metus pablogėjo, taip pat mano, kad namų ūkio finansinė padėtis per ateinančius metus arba liks tokia pati, arba prastės.

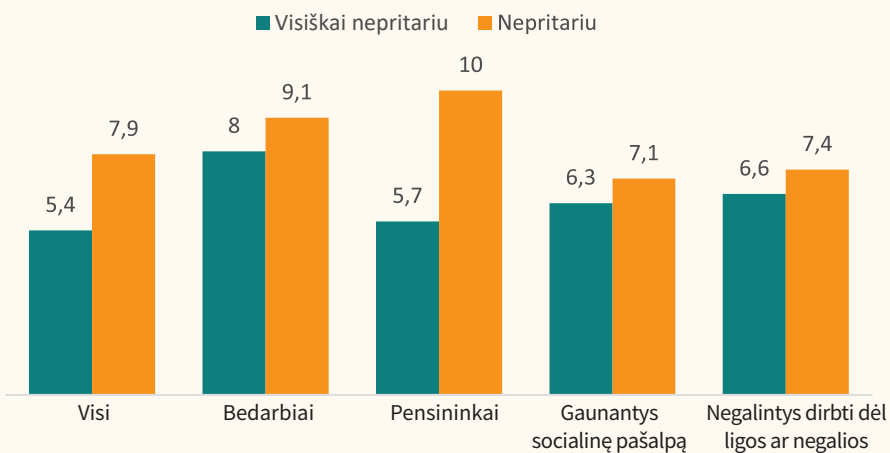
Ar pritariate priegos prie šių kanalų ribojimui?

8 pav. „Sputnik“, „Pervyj baltijskij kanal“

9 pav. „Baltarusijos televizija“

10 pav. Kremliaus valdomi „You Tube“ kanalai

Prieigos prie „Sputnik“, „Pervyj baltijskij kanal“ ribojimui nepritaria arba visiškai nepritaria 13,3 % šalies gyventojų, 17,1 % bedarbių, 15,7 % pensininkų, 13,4 % gaunančių socialinę pašalpą ir 14 % negalinčių dirbti dėl ligos ar negalios.

16,3% visų šalies gyventojų nepritaria arba visiškai nepritaria „Baltarusijos televizija“ transliacijų ribojimui. Nepritaria arba visiškai nepritaria prieigos prie „Baltarusijos televizija“ ribojimui 18,2 % bedarbių, 20,2 % pensininkų, 22,2 % gaunančių socialinę pašalpą, 25,4 % negalinčių dirbti dėl ligos ar negalios.

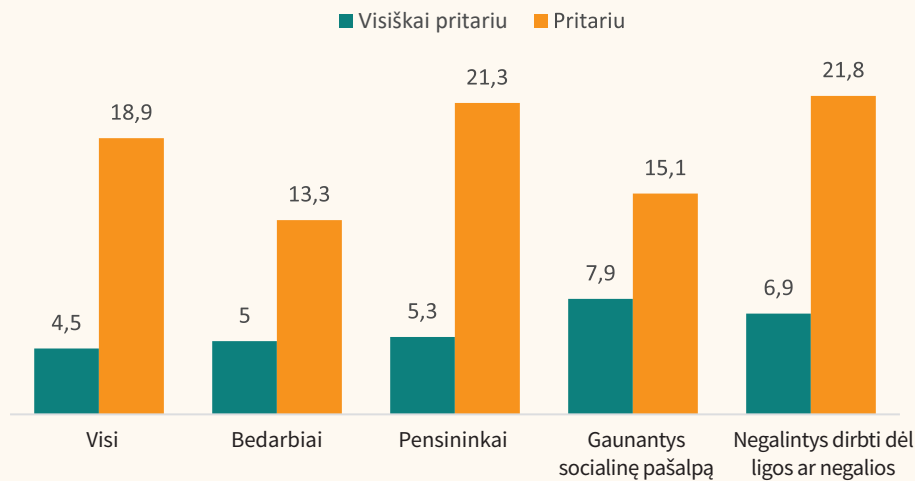
Nepritaria ar visiškai nepritaria 13,3 % Lietuvos gyventojų Kremliaus valdomų „You Tube“ kanalų transliacijų ribojimui. Nepritaria ar visiškai nepritaria 17,1 % bedarbių, 15,7 % pensininkų, 13,4 % gaunančių socialinę pašalpą ir 14 % negalinčių dirbti dėl ligos ar negalios.

3 lentelė. Vidutinės statistinės charakteristikos atsakiusių „visiškai nepritariu“ 8, 9, 10 paveiksluose

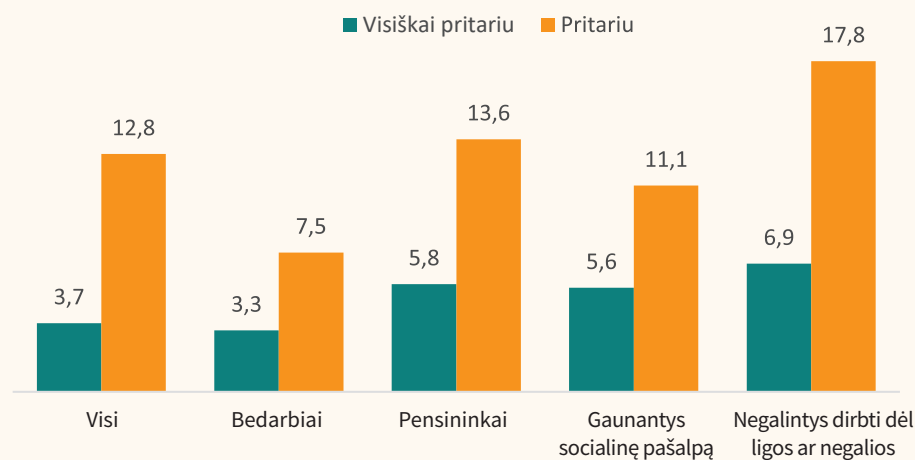
Dauguma – vyras (54–57 %)	Šeiminis statusas ir būstas:
Dominuoja 50–69 metų (34–38 %)	Neturi vaikų – 73–76 %
Reikšminga dalis – 70+ metų (19–25 %)	Susituokę – apie 52 %
95 % gimę Lietuvoje	Nuosavas būstas – 62–64 %
Gyvenamoji vieta:	Pajamos:
Didmiesčiai – apie 39 %	<600 € – 39–46 %
Kaimas – ~33 %	Iki 900 € – 64–65 %
Tautybė:	Iki 1100 € – 71–75 %
Lietuviai – 84–86 %	Prastas ar labai prastas – 36–39 %
Rusai – 7–9 %	Gyvenimo lygio pokyčiai per 12 mėn.
Lenkai – 5–7 %	Pablogėjo – 38–40 %
Išsilavinimas:	Nepasikeitė – ~46 %
Vidurinis ar žemesnis – 47–49 %	Namų ūkio finansinė padėtis
Aukštesnysis / neuniversitetinis – 33–36 %	Per 12 mėn. pablogės – 40 %
Užimtumas:	Per 5 metus pablogės – 40–41 %
Samdomas darbas – 42–48 %	
Pensininkai – 31–39 %	
Bedarbiai – 5–6 %	
Negali dirbti dėl ligos – 9–12 %	

Apibendrinant reikia pažymėti, kad vidutinis statistinis žmogus, atsakęs „visiškai nepritariu“, tai vyras, dažniausiai 50–69 metų, gimęs Lietuvoje, gyvenantis didmiestyje arba kaime, turintis vidurinį išsilavinimą, žemas ar vidutinės pajamas, dažniausiai be vaikų, turintis nuosavą būstą, dirbantis samdomą darbą arba esantis pensijoje, neturintis darbo ar su negalia ir jaučiantis, kad jo namų ūkio finansinė padėtis blogėja.

Nesisteminės žiniasklaidos vartojimas atveria kelius klaidinančiai informacijai ar dezinformacijai

11 pav. Visiškai pritaria ar pritaria teiginiui „Nesisteminė žiniasklaida (pvz., *OpTV*, *Idiena.lt*, „Laisvas laikraštis“ ir kt.) padeda susidaryti objektyvesnį Lietuvos visuomenės vaizdą“, (%)

12 pav. Visiškai pritaria ar pritaria teiginiui „Nesisteminė žiniasklaida (pvz., *OpTV*, *Idiena.lt*, „Laisvas laikraštis“ ir kt.) pateikia geresnės kokybės patikrintą informaciją nei tradicinė žiniasklaida“, (%)

Kad nesisteminė žiniasklaida padeda susidaryti objektyvesnį Lietuvos visuomenės vaizdą, mano 23,4 % šalies gyventojų, 18,3 % buvo taip manančių bedarbių, visiškai pritariančių ar pritariančių pensininkų buvo 26,6 %, 23 % socialinės pašalpos gavėjų bei 28,7% negalinčių dirbti dėl ligos ar negalios. Tam, kad nesisteminė žiniasklaida pateikia geresnės kokybės patikrintą informaciją, nei tradicinė žiniasklaida, visiškai pritaria ar pritaria 16,5 % šalies gyventojų, 10,8 % bedarbių, 19,4 % pensininkų, 16,7 % gaunančių socialinę pašalpą, 24,7 % negalinčių dirbti dėl ligos ar negalios.

4 lentelė. Visiškai pritariančiųjų vidutinės statistinės charakteristikos 11 ir 12 paveiksluose

Vyras (apie 58 %)
Dažniausiai 50–69 metų (apie 41 %)
Gimęs Lietuvoje (93 %)
Gyvena didmiestyje arba kaime , rečiau rajono centre
Dažniausiai turi vidurinį ar žemesnį išsilavinimą (46 %)
Tik apie 19 % turi aukštąjį universitetinį
samdomas darbuotojas (46 %)
arba pensininkas (42 %)
Didesnė nei vidutinė dalis negalinčių dirbti dėl ligos ar negalios (8,5 %)
Neturi vaikų (78 %)
Didesnė dalis susituokę (56 %), bet nemaža dalis išsituokusių ar našlių
Būsto savininkas (76 %)
Pajamos:
41 % <600 € vienam asmeniui per mėnesį
71 % gyvena iki 900 € vienam asmeniui per mėnesį
Pragyvenimo lygio pokytis per pastaruosius metus ir namų ūkio finansinės padėties pokyčiai ateityje:
52 % teigia, kad pragyvenimo lygis pablogėjo
48 % tikisi, kad namų ūkio finansinė padėtis blogės per 12 mėn.
51 % tikisi namų ūkio finansinės padėties blogėjimo per 5 metus
Dabartinį pragyvenimo lygį vertina kaip prastą (41 %)

Apibendrinant reikia pažymėti, kad tai dažniausiai vyras, 50–69 metų, mažų pajamų, vidurinio ar žemesnio išsilavinimo, gyvenantis savo būste, neturintis vaikų, savo gyvenimo lygį vertinantis kaip prastą ir manantis, kad namų ūkio finansinė padėtis ateityje pablogės.

Tyrimas atskleidė, kad žemesnis išsilavinimas, mažesnės pajamos, savo gyvenimo lygio vertinimas kaip prasto ir neturėjimas lūkesčių dėl savo namų ūkio finansinės padėties pagerėjimo lemia didesnę pritarimą klaidinantiems teiginiams, menką pasitikėjimą Vyriausybe ir institucijomis bei didesnę pasitikėjimą nesisteminę žiniasklaida. Pensininkai, bedarbiai ar žmonės su negalia dažnai patenka į šių asmenų grupę. „Eurostat“ 2024 metų duomenimis, skurdo riziką patyrė 40,4 % pensininkų, 59,5 % darbo neturinčių asmenų ir 45,8 % asmenų su negalia.

Remiantis tyrimo rezultatais siūlomos šios priemonės, galinčios padidinti socialinės apsaugos gavėjų (pensininkų, bedarbių ar žmonių su negalia) atsparumą dezinformacijai:

- Užtikrinti socialinės apsaugos išmokas, apsaugančias gavėjus nuo skurdo.
- Komunikacijoje naudoti suprantamesnės kalbos standartą.
- Kurti aiškesnius, vizualiai paprastus pranešimus (pvz.: trumpus vaizdo įrašus).
- Rengti specialius kursus apie melagienų atpažinimą, pritaikytus vyresnio amžiaus žmonėms.
- Įtraukti savanorius ir jaunimą kaip „skaitmeninius pagalbininkus“.
- Organizuoti nemokamus mokymus nuotoliu, bibliotekose, seniūnijose, bendruomenių centruose.
- Plėsti informacijos sklaidą per televiziją ir radiją, vietos radiją.
- Informaciniai stendai ar lankstinukai bibliotekose, seniūnijose, poliklinikose, reabilitacijos centruose, socialinių paslaugų įstaigose.
- Naudoti tikslinę reklamą, susijusią su dezinformacija ir melagienomis „Facebook“ ir „YouTube“.
- Išnaudoti informacijos sklaidai maisto atiduotuves, Užimtumo tarnybos patalpas.
- Įtraukti socialinius darbuotojus ar individualios priežiūros darbuotojus kaip informacijos tarpininkus.
- Kurti pritaikytus formatus: audio, didelio kontrasto tekstus, paprastas vizualizacijas.
- Dezinformacijos atvejų demaskavimas ir analizė žiniasklaidoje.
- Mokslininkų viešumoje teikiami paaiškinimai.
- Didesnis valstybės reguliavimas, ribojant ar uždarant dezinformacijos kanalus.
- Didesnis socialinių tinklų reguliavimas.
- Žmonės labiausiai pasitiki Prezidentu, todėl tai galėtų būti išnaudojama teikiant oficialiąją informaciją, išsklaidant abejones ir pasitikėjimą dezinformacijos šaltiniais.
- Įtraukti į socialiai pažeidžiamų asmenų atsparumo dezinformacijai didinimą NVO, kurios dirba su socialiai pažeidžiamais asmenimis.

